

МАКЕДОНСКО СОНЦЕ

ЕКСКЛУЗИВЕН ФЕЛТОН

МАКЕДОНСКО ВЕКОВНО
ДУХОВНО ОПСТОЈУВАЊЕ

Подготвила: Милева ЛАЗОВА

Манастирот "Свети Пантелејмон" со истоимената манастирска црква се наоѓа во село Горно Нерези, на планината Водно, на осум километри југозападно од Скопје. Манастирскиот комплекс е ограден со високи ѕидови, а во него се наоѓаат црквата и манастирските конаци. На ѕидовите на овој споменик на културата е зачувано фрескосликарство, кое по своите квалитети се вбројува меѓу врвните дострели на византиското сликарство од времето на династијата на Комнените.

Црквата била подигната од византскиот принц Алексеј Ангел, син на Константин Ангел и Теодора, ќерка на византскиот император Алексеј I Комнен (1081-1118). За подигнувањето на црквата во 1164 година сведочи натписот на мермерниот надвратник меѓу нартексот и наосот на црквата, а чија содржина вели: "Црквата, според своите димензии, спаѓа во редот на помалите цркви од типот впишан крст во правоаголен простор, односно комбинација со слободен крст. За градење на црквата бил употребен обичен кршен камен, изваден во

ПОЗНАТИОТ ИСЦЕЛИТЕЛ СВЕТИ ПАНТЕЛЕЈМОН

Ликовите и композициите изведени со рацете на нерешките мајстори, претставуваат единствена галерија на врвните достигнувања на уметноста од времето на Комнените, кои пристигнале до нас. Живописот во Нерешката црква е дело на повеќе раце, пред сè, на рацете на двајцата главни мајстора.

околината на манастирот и тули, кои со големо мајсторство се претворени во полихромни површини, што го нагласува впечатокот како објектот да израснал од една монолитна стена, која во горниот дел завршува со една поголема осмострана и четири помали четиристрани куполи".

КУЛТНО МЕСТО

Кога во храмот "Пантелејмон" дошол ктиторот Алексеј Комнен веќе затекнал изградена црква со монашко братство. Од овие сознанија можно е да се претпостави дека црквата веќе била изградена, а ктиторот ги направил само живописот и декоративната пластика.

Од времето на градењето на црквата во 1164 година до 1555 година, кога во овој крај се случил еден од посилните земјотреси, не е познато какви биле потресите и колку од нив настрадале старите манастирски конаци, но за црквата

со сигурност се знае дека ја изгубила централната купола во која, може да се претпостави, бил насликан Исус Христос Пантократор, со фигурите на пророците фланкирани од страните на осумте прозорци. Биле оштетени и некои од сводовите, во кои биле насликани композиции кои ги илустрираат големите празници. Она што ова култно место во Нерези го прави големо е величината на авторите, нивното мајсторство, нивната слобода на таков начин да ги пренесат тие богословски пораки, да ја изберат најдобрата композициона форма, исклучителната условно наречена драматичност да укажат на живописот како на нешто живо, како на нешто што носи порака. Постои фактот дека нема друго дело, ниту во сферата на византиската уметност ниту во Македонија, кое може да се доведе во директна релација со некој друг споменик. Засега тој останува единствен. Работејќи врз новиот живопис зографите настојувале да го зачуваат секој сантиметар

тар квадратен од стариот, подредувајќи го својот цртеж и композиција кон фрагментарно зачуваните фигури од стариот живопис. Овие настојувања особено ги илустрира композицијата "Причестувањето на апостолите", насликана во просторот на апсидата, каде што под некои од новонасликаните светители се распознаваат и делови од телата на светителите, кои биле насликани во рамките на стариот живопис.

ГАЛЕРИЈА НА ЛИКОВИ

Во втората половина на XIX век врз стариот живопис бил насликан нов кој бил дело на невешт зограф, и со кој целосно бил покриен стариот живопис. Во 1926 година повторно бил откриен поголем дел од стариот живопис.

Над цоклата која имитира разнобојни мермерни плочи, во првата зона, се насликани фигури на светители во цел раст - неповторлива галерија на ликови

со максимално издиференцирани физиономии. Во просторот на олтарот, по столбовите и на сидовите на црквата се насликани допојасни претстави на светители во медалјони, меѓу кои, со својот прекрасен колорит и ненадминлива експресивност, особено се истакнуваат ликовите на светите врач Кузман и Дамјан. Во источниот дел на црквата, на челната страна, во посебни, копаничарски обработени штукатурни рамки, украсени со орнамент од преплет на лозница, широки листови и стилизирани пауни, се насликани од едната страна патронот на црквата - Свети Пантелејмон, а од другата Свети Богородица со малиот Христос в раце. Свети Пантелејмон е претставен како високо, нежно и облагородено момче, кое во десната рака држи скалпел, а во левата кутија за лекови. Овие фигури со своите штукатурни рамки сочинуваат една целина со камениот иконостас од кој до денес останале: архитривната греда, еден столб со капител и дел од парапетна плоча.

Бројот на зографите, нивните дела и нивното место во рамките на византиската уметност во XII век, со една можна теза дека она што во науката досега беше етаблирано, дека тие имаат цариградско потекло, на извесен начин беше ставено под знак прашалник. За повеќемина стручни лица тоа сè уште е отворено прашање. Можно е зографите да биле локални. Нивните имиња не се познати. Тие се разликуваат меѓу себе не толку според цртежот колку според колоритот. Се претпоставува дека живописот го работеле неколкумина мајстори (четири или пет) и дека главниот мајстор е повиканиот мајстор кој дошол од Цариград. Неговата рака го извела живописот на најодговорните и најсветлените делови во црквата, а на тој дел му припаѓаат и најзначајните досега зачувани композиции: "Сретение", "Преображение", "Лазарево воскресение", "Раѓање на Света Богородица", "Воведение на Света Богородица во храм", "Влегување во Ерусалим", "Симнување од крстот" и "Оплаку-

вање Христово". Вториот зограф, според Лазарев, најблискиот помошник на главниот мајстор кој ја работел композицијата на "Евхаристијата" ("Причестувањето на апостолите") и некои од ликовите на светите војни, работи во помалку сигурен манир и слика со нешто поразводнети бои. На овие двајца главни мајстори им помагале и двајца или тројца ученици, чии раце можат да се распознаат во живописот изведен во нартексот и во страничните простории. Врвно дело на главниот зограф се композициите "Оплакување Христово" и "Симнување од крст". Композицијата "Оплакување Христово" е позната тема која се сретнува речиси во сите цркви насликани пред и по живописувањето на Нерешката црква. Но, од сите нив "Оплакувањето во Нерези" се разликува, не толку по иконографските посебности, колку по извесни елементи кои се покажуваат како достоинство на непознатиот зограф од Нерези. Во прв ред тоа е нагласеното истакнување на внатрешните чувства на прикажаните личности. Света Богородица е насликана како мајка која плаче над својот мртов син. Нејзиното лице покажува болен израз на длабока болка. Нејзиниот поглед е вперен во лицето на мртвиот син кого го држи во драматична преградка. Во оваа композиција Богородица не е онаа позната мајка од постариот живопис, која со крајно воздржани гестови, со лесно наведната глава, или само со малку крената рака, ги искажува внатрешните чувства. Меѓутоа, Нерешката Света Богородица плаче, нејзината болка ги раскинува срцата. Готовата Света Богородица е претставена како млада силна жена, со малку натажено лице. Споредувањето на сликарството на нерешките мајстори со Гото само по себе наметнува едно прашање на ренесансните елементи во ова сликарство.

Ликовите и композициите изведени од рацете на нерешките мајстори претставуваат единствена галерија на врвните достигнувања на уметноста од времето на Комнените, кои пристигнале до нас.

Не може со сигурност да се каже дали од почетокот на изградбата оваа црква му била или не му била посветена на Свети Пантелејмон. Меѓутоа, можно е ова место да е поврзано со Пантелејмон уште многу порано, во времето кога тој живеел (меѓу IV и V век), како познат исцелител кој лекувал болни, а ова го поткрепува фактот дека уште од античко време и самото место Нерези е познато по лековити води.

(продолжува)